

Korte lesomschrijving

In deze les staat de vensterplaat over Willem van Oranje centraal. De leerlingen ontdekken aan de hand van deze interactieve vensterplaat wie hij was en hoe hij aan zijn einde is gekomen.

De aflevering die *Het Klokhuis* maakte over Willem van Oranje biedt een duidelijke en aansprekende introductie op deze 'Vader des Vaderlands'.

Titel Willem van Oranje

Vak geschiedenis

Canonvenster Willem van Oranje

Tijdvak Tijd van ontdekkers en hervormers

Tijd/duur 1 lesuur

Doelgroep basisonderwijs groep 5 t/m 8

Groeperingsvorm klassikaal of in groepjes

Leerdoelen

Aan het einde van de les

- kunnen de leerlingen Willem van Oranje op de tijdbalk plaatsen.
- weten de leerlingen wanneer, waarom, waar en door wie Willem van Oranje vermoord werd.
- weten de leerlingen waarom hij ook wel de 'Vader des Vaderlands' wordt genoemd.
- weten de leerlingen waarom de Nederlanden in opstand kwamen tegen de Spaanse koning Filips de Tweede.

Benodigde voorkennis niet van toepassing

Randvoorwaarden

- internet
- voor elke leerling een werkblad
- kleurpotloden

Beoordeling aan de hand van de bespreking van het werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

U kijkt ter introductie met uw leerlingen naar de aflevering die *Het Klokhuis* maakte over de moord op Willem van Oranje (ca. 15 minuten).

Vooraf vertelt u dat op 10 juli 1584 in Delft een moord gepleegd werd. Het is misschien wel de belangrijkste moord van Nederland. De leerlingen gaan die oude moord (dat

noem je een 'cold case') opnieuw onderzoeken.

U vraagt uw leerlingen of ze al een idee hebben over welke moord u het heeft. U inventariseert enkele antwoorden.

Kern

Na het kijken van de Klokhuisaflevering, zet u de interactieve vensterplaat bij het venster Willem van Oranje op uw digibord. U vraagt kort aan een paar leerlingen of ze n.a.v. de aflevering al wat kunnen vertellen over wat ze op de plaat zien. Daarna neemt u uw leerlingen mee op ontdekkingstocht, want op deze interactieve vensterplaat is van alles te ontdekken. Wat? Dat leest u in de achtergrondinformatie op de volgende bladzijden.

Afsluiting

De leerlingen maken zelfstandig of in groepjes de vragen van de werkbladen. Daarna bespreekt u de antwoorden met de leerlingen.

Benodigheden (via entoeen.nu)

- Klokhuisaflevering Willem van Oranje
- Interactieve vensterplaat Willem van Oranje
- Werkblad leerlingen Willem van Oranje
- Deze handleiding

Antwoorden op werkbladvragen

1a) 1500-1600 b) Door tegen Spanje te strijden legde Willem de basis voor het land Nederland zoals we dat nu kennen.

2) Balthasar Gerards, Filips de Tweede, pistool, de beloning van Filips de Tweede, de leider van de opstand tegen hem uitschakelen, Prinsenhof in Delft.

3a) Nederland, België en Luxemburg b) Ter beoordeling van de leerkracht c) Filips de Tweede mocht niet langer hun koning zijn.

4) Willem van Oranje: Nederlandse edelen meer macht, Nederlandse edelen moeten samenwerken en Vrede tussen katholieken en protestanten.

Achtergrondinformatie

Het gebruik van de vensterplaat

De kern van deze les is de vensterplaat van Willem van Oranje. De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over deze 'Vader des Vaderlands' aan uw leerlingen over te brengen. De plaat biedt verschillende manieren om dat te doen. Zo kunt u de les afstemmen op de behoeften van u en uw leerlingen.

In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een *i*. Wanneer u op zo'n element klikt, verschijnt er informatie over één bepaald thema in de vorm van een afbeelding met een korte tekst ter introductie. Wie meer wil weten, kan de 'lees verder'-knop aanklikken. Er verschijnt dan een uitgebreidere tekst. U kunt ervoor kiezen om aan de hand van de vensterplaat zelf over Willem van Oranje te vertellen, maar de leerlingen kunnen ook zelfstandig of in groepjes de plaat ontdekken. Alle teksten zijn namelijk geschreven op het niveau van leerlingen uit groep 5 t/m 8. Verder staan in deze handleiding enkele suggesties voor een klassengesprek.

Hieronder vindt u een overzicht van alle interactieve elementen en bijbehorende teksten. De interactieve elementen kunnen in willekeurige volgorde worden aangeklikt, maar voor een klassikale les is de volgorde zoals hieronder weergegeven het meest geschikt.

Informatie op de vensterplaat**i Het bord zelf**

Onderwerp: De moord op Willem van Oranje
Beeld: Afbeelding van de moord op Willem van Oranje
Informatie: Op 10 juli 1584 is er in Delft een moord gepleegd. Misschien wel de belangrijkste moord van Nederland. Wij gaan die oude moord (dat noem je een 'cold case') opnieuw onderzoeken. Het slachtoffer heette Willem van Oranje. Wie was hij? En wie waren dader en opdrachtgever? En welke bewijsstukken kun je vinden? Zoek je mee?

Suggestie voor klassengesprek: De moord op Willem van Oranje was niet de eerste politieke moord uit de Nederlandse geschiedenis en ook niet de laatste. Bekijk met uw leerlingen de Schooltv Beeldbankclip 'Politieke moorden'. De reden waarom iemand een ander wil vermoorden, heet 'het motief'. Wanneer het motief van de moordenaar met politiek te maken heeft, dan is het een politieke moord. De moord op Willem van Oranje was ook een politieke moord. Kunnen uw leerlingen verwoorden waarom?

i Willem van Oranje

Onderwerp: Willem van Oranje
Beeld: Portret Willem van Oranje
Informatie: Willem van Oranje (1533-1584) wordt ook wel de 'Vader des Vaderlands' genoemd. In de zestiende eeuw is hij een belangrijke edelman en de leider van de opstand van de Nederlanden tegen Spanje. Door deze gewapende strijd legt Willem de basis voor het land Nederland zoals we het nu kennen.

Lees meer

Willem van Nassau wordt in 1533 geboren op een kasteel in Duitsland. Hij is de oudste zoon van de graaf van Nassau. Van huis uit spreekt Willem Duits en hij wordt opgevoed in het protestantse geloof.

Als jongen van elf erft Willem van zijn neef het prinsdom Orange (Frankrijk). Hij mag zich voortaan 'Prins van Oranje' noemen. Omdat Willem nu een Franse edelman is geworden, moet hij van keizer Karel de Vijfde naar Brussel komen. Daar krijgt hij een Franstalige en katholieke opvoeding.

Karel de Vijfde is erg gesteld op de jonge prins. Hij maakt hem opperbevelhebber van een leger. En als Karels zoon, Filips de Tweede, zijn vader opvolgt, wordt Willem ridder en stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht.

Willem van Oranje en Filips de Tweede kunnen het lange tijd goed vinden met elkaar. Maar uiteindelijk zal deze vriend zijn grootste vijand worden...

i Filips de Tweede

Onderwerp: Filips de Tweede
Beeld: Portret Filips de Tweede
Informatie: Dit is Filips de Tweede. Hij is niet alleen de koning van Spanje, maar ook de baas over de Nederlanden. In 1580 zet Filips een prijs op het hoofd van de leider van de opstandige Nederlanden: Willem van Oranje. Wie Willem vermoordt, krijgt een grote beloning: 25.000 gouden munten. Ook zal hij in de adelstand worden verheven.

Lees meer

Filips de Tweede volgt in 1555 zijn vader Karel de Vijfde op. Vanuit zijn paleis in Spanje regeert hij over zijn rijk. Dat rijk is heel groot. Daarom kan Filips nooit overal tegelijk zijn. Nederlandse edelen, zoals Willem van Oranje, besturen de Nederlanden in zijn naam.

Filips heeft grootse plannen met de Nederlanden. Er moet meer eenheid komen, vindt hij. Voortaan moeten overal dezelfde wetten en regels gaan gelden. Filips geeft Spaan-

se 'vrienden' de banen van de Nederlandse edelen. Hierdoor krijgen de Nederlandse edelen steeds minder te vertellen. Daar zijn ze natuurlijk boos over.

Ook wil Filips dat iedereen in zijn rijk rooms-katholiek blijft. Hij laat protestanten zwaar straffen en op de brandstapel gooien. De Nederlandse edelen vragen Filips tevergeefs een einde te maken aan deze geloofsvervolgingen.

De Nederlandse edelen en Filips krijgen steeds vaker ruzie met elkaar. Na de Beeldenstorm in 1566 barst de bom. Filips stuurt een groot leger naar de Nederlanden. Willem van Oranje vlucht naar Duitsland. Daar bouwt hij een leger op. Onder leiding van hem vallen de Nederlanden de Spanjaarden aan. Het wordt het oorlog. Er wordt hard gevochten. Wel tachtig jaar lang!

i Balthasar Gerards

Onderwerp: Balthasar Gerards

Beeld: Portret Balthasar Gerards

Informatie: Dit is Balthasar Gerards, de moordenaar van Willem van Oranje. Deze Fransman is een strenge rooms-katholiek die niets van protestanten moet hebben. Als hij hoort dat Filips de Tweede een flinke beloning belooft aan degene die Willem vermoordt, wil hij wel een poging wagen.

Lees meer

Op 10 juli 1584 loopt Balthasar Gerards rond half twee met twee pistolen naar het Prinsenhof in Delft, het huis van Willem van Oranje. Hij heeft eerder die dag een afspraak met Willem gemaakt.

In de hal wacht Balthasar Gerards Willem op. Als de prins na de lunch de eetzaal verlaat, schiet Balthasar hem van dichtbij in de borst en in zijn zij. De prins zakt door zijn knieën. Volgens de overlevering waren zijn laatste woorden: 'Mijn God, mijn God, heb medelijden met mij en dit arme volk.' Willem van Oranje is dood.

Na de moord vlucht Balthasar Gerards het Prinsenhof uit. Maar hij wordt achtervolgd door soldaten en bedienden. Bij de stadsmuur krijgen ze hem te pakken.

Ze verhoren Balthasar Gerards en hij wordt daarbij gemarteld. Daarna wordt hij berecht.

De rechters besluiten dat Balthasar Gerards een verschrikkelijke dood moet krijgen. Hij wordt gevierendeeld en onthoofd. Zijn lichaamsdelen worden in de stad tentoongesteld, als afschrikwekkend voorbeeld. Maar Willem kregen ze er niet mee terug...

Willem van Oranje wordt begraven in de Nieuwe Kerk in

Delft. Daar is zijn prachtige grafmonument nog altijd te vinden.

Suggestie voor klassengesprek: Balthasar Gerards, de moordenaar van Willem van Oranje, werd na de moord meteen opgepakt, gemarteld en ter dood gebracht. Wat vinden uw leerlingen van de straf die Balthasar voor de moord kreeg? Snappen ze dat hij zo streng gestraft werd? In Nederland bestaat de doodstraf niet meer, maar in veel landen buiten Europa nog wel. Kunnen uw leerlingen enkele landen noemen? Wat zijn volgens hun argumenten vóór en argumenten tégen de doodstraf?

i Pistool

Onderwerp: Het moordwapen

Beeld: Foto radslotpistool

Informatie: Wist je dat Willem van Oranje de eerste politieke leider was die met een pistool is gedood? Balthasar Gerards gebruikte voor de moord twee 'radslotpistolen'. Een radslotpistool past onder je kleren, en je kunt het geladen met je meedragen. Een erg handig wapen dus als je een beveiligd persoon in een onbewaakt moment wil vermoorden.

i Kogelgaten

Onderwerp: het Prinsenhof in Delft

Beeld: Foto van de kogelgaten in de muur

Informatie: Willem van Oranje is vermoord in zijn eigen huis, het Prinsenhof in Delft. De plek waar een moord is gepleegd noem je de 'plaats delict'. Het Prinsenhof in Delft is nu een museum. Je kunt daar in een muur nog altijd de kogelgaten van de moord op Willem van Oranje zien zitten. *Lees meer*

Een paar jaar geleden is opnieuw onderzoek gedaan naar de moord op Willem van Oranje. Met schietproeven hebben ze de kogelgaten onderzocht.

Voor het onderzoek is eenzelfde pistool gebruikt als waarmee Willem vermoord is. De onderzoekers hebben de allernieuwste technieken toegepast. Hierdoor konden ze precies uitzoeken waar Willem van Oranje stond toen hij werd neergeschoten. En waar zijn moordenaar, Balthasar Gerards, zich bevond.

En wat blijkt uit het onderzoek? De kogelgaten in de muur zijn groter en dieper dan de gaten die ontstonden tijdens het onderzoek. Waarschijnlijk zijn de gaten in de loop der

eeuwen steeds dieper geworden omdat veel mensen eraan gevoeld hebben. Daarom zit er tegenwoordig een glazen plaatje voor de gaten.

i Kaartje van de Nederlanden

Onderwerp: De Nederlanden

Beeld: Kaartje van de Nederlanden rond 1579

Informatie: Nederland zoals jij dat nu kent, bestaat nog niet in de zestiende eeuw. Ons land wordt dan samen met België en Luxemburg, 'de Nederlanden' genoemd. De Nederlanden bestaan uit zeventien kleine landjes (gewesten), met elk hun eigen wetten en regels. De Spaanse koning Filips de Tweede wordt in 1555 de baas over deze Nederlanden.

Lees meer

Steeds meer mensen in de Nederlanden zijn het niet eens met de manier waarop Filips de Tweede bestuurt. Onder leiding van de Nederlandse edelman Willem van Oranje komen ze in opstand.

Willem van Oranje wil drie dingen:

- 1) dat de Nederlandse edelen meer macht krijgen.
- 2) dat de Nederlandse edelen gaan samenwerken.
- 3) vrede tussen rooms-katholieken en protestanten.

Er breekt een oorlog uit die wel tachtig jaar zal gaan duren. Later zijn we die oorlog de 'Tachtigjarige Oorlog' gaan noemen.

Na de moord op Willem in 1584 lijkt het even alsof hij niks bereikt heeft. Maar nog geen vijftig jaar later zijn de opstandige Noordelijke Nederlanden (ongeveer het gebied dat we nu Nederland noemen) samen één land. Willem van Oranje wordt sinds die tijd 'Vader des Vaderlands' genoemd.

i Geuzenpenning

Onderwerp: De watergeuzen

Beeld: Foto van een geuzenpenning

Informatie: Dit is een geuzenpenning. Deze is gemaakt in 1572. 'Geus' is een bijnaam voor iemand die in de Tachtigjarige Oorlog tegen de Spanjaarden vecht. Aan de kant van Willem van Oranje dus. Geus betekent eigenlijk armoedzaaiër of schooier. Maar de geuzen zijn trots op hun naam! Ze dragen een geuzenpenning om hun nek, zodat iedereen ze kan herkennen.

Lees meer

De groep geuzen die vanaf schepen vechten, worden 'watergeuzen' genoemd. In 1572 veroveren de watergeuzen de plaats Den Briel (nu: Brielle, bij Rotterdam) op de Spanjaarden. Ze hebben met Willem van Oranje afge-

sproken dat zij de Spanjaarden vanaf zee zullen aanvallen. Maar dan raken hun schepen onverwachts in een storm verzeild. Ze komen per ongeluk terecht voor de haven van Den Briel.

De watergeuzen horen dat de Spaanse soldaten op dat moment de stad uit zijn. Den Briel wordt dus niet verdedigd! In naam van Willem van Oranje nemen ze de stad in.

Den Briel is de eerste stad in de Nederlanden die zich officieel bij Willem van Oranje aansluit. Hierna volgen al snel andere steden. De opstand breidt zich nu in een rap tempo uit over de Nederlanden.

i Het 'Plakkaat van Verlatinghe'

Onderwerp: Het 'Plakkaat van Verlatinghe'

Beeld: Foto van het 'Plakkaat van Verlatinghe'

Informatie: In 1581 schrijven een aantal Nederlandse gewesten het 'Plakkaat van Verlatinghe'. Dat is een soort brief. In de brief schrijven ze dat de Spaanse koning Filips de Tweede niet langer hun koning mag zijn. Ze gaan op zoek naar een nieuwe koning. Je zou dus kunnen zeggen dat het de onafhankelijkheidsverklaring van Nederland is. Een heel belangrijk stukje papier!

Lees meer

De opstandige gewesten schrijven het 'Plakkaat van Verlatinghe' nadat Filips de Tweede een prijs heeft gezet op het hoofd van hun leider, Willem van Oranje. Ze voeren al een tijdje een gewapende strijd tegen Filips de Tweede en nu is hij volgens hen echt veel te ver gegaan. In het 'Plakkaat van Verlatinghe' leggen de opstandige gewesten uit dat het volk er niet is ten dienste van de koning, maar dat de koning er juist is voor het volk. Hij is het verplicht om goed voor zijn volk zorgen. Hij moet ze rust en veiligheid bieden.

Als een koning niet goed voor zijn volk zorgt, maar de mensen angst aanjaagt, dan is hij geen koning maar een dwingeland en een tiran. Zijn volk heeft dan het recht om de koning afzetten.

Wist je dat dit een erg moderne manier van denken is voor die tijd? Bijna tweehonderd jaar later hebben de Amerikanen de ideeën uit het 'Plakkaat van Verlatinghe' gebruikt voor hun eigen onafhankelijkheidsverklaring.

i Het Wilhelmus

Onderwerp: Het Wilhelmus

Beeld: Foto van een handschrift met het Wilhelmus

Informatie: Willem van Oranje voert de strijd tegen Spanje niet alleen met wapens. Hij vecht ook nog op een

andere manier: via folders, strijdliederen en spotprenten. Aan die strijd hebben we ons volkslied, het Wilhelmus, te danken. Het lied gaat helemaal over Willem van Oranje.

Lees meer

Het Wilhelmus is eigenlijk een gedicht dat gezongen werd. Waarom? Als je tekst laat rijmen en op muziek zet, kun je het veel beter onthouden. Erg handig als je een belangrijke boodschap wil overbrengen in een tijd waarin de meeste mensen niet kunnen lezen en schrijven!

We weten niet precies wie het Wilhelmus geschreven heeft. Vaak wordt gedacht dat een vriend van Willem van Oranje, de edelman Philips van Marnix van Sint-Aldegonde, de schrijver is. Maar dat is niet helemaal zeker.

Wist je dat het Wilhelmus een heel lang gedicht is? Het bestaat uit 15 coupletten. Als je van elk couplet de eerste letter opschrijft, heb je de naam 'Willem van Nassau'.

Hoeveel coupletten van het Wilhelmus ken jij?

Suggestie voor klassengesprek: Sinds 1932 is het Wilhelmus ons volkslied. Vinden uw leerlingen het een geschikt volkslied? Waarom wel of waarom niet. Waaraan hoort een goed volkslied volgens hun te voldoen? Stel: uw leerlingen mogen een nieuw Nederlands volkslied uitkiezen. Welke lied zou dat dan worden? Waarom juist dat lied?

Kijk ook eens op www.entoen.nu/willemvanoranje voor nog meer clips en afbeeldingen bij het canonvenster Willem van Oranje. Daar vindt u ook (jeugd)literatuur, links naar gerelateerde websites en informatie over de andere canonvensters.

